

УДК 82-94

DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-15

О.З. ЗІНЧЕНКО,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології та загального мовознавства
Київського міжнародного університету*

ФЕНОМЕН ОБРАЗУ СВЯТОСТІ ФЕОДОСІЯ ТА АНТОНІЯ В ЛІТЕРАТУРІ КИЄВОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У цій роботі вперше на основі діахронного підходу в площині православної екзегези досліджено дескрипцію концептів затінення феномену святості Антонія на відміну від дескрипції концепції святості Феодосія Печерського. Крім того, на основі хибної дихотомії та порівняльно-зіставного аналізу проблеми існування рукопису «Житіє Антонія», цікавість дослідження якого обумовлена еволюційним переходом феномену святості в Київській Русі та встановленням перших опорних базисів парадигми святості в давньоруській літературі, зведені до дилеми.

Ключові слова: агіографічна література, житіє, святий, образ, канон, Феодосій Печерський, Антоній Печерський, князь Святослав, князь Ізяслав, Печерський монастир, концепт.

В данной работе впервые на основе диахронного подхода в плоскости православной экзегезы исследована дескрипция концептов затенения феномена святости Антония в отличие от дескрипции концепции святости Феодосия Печерского. Кроме того, на основе ложной дихотомии и сравнительно-сопоставительного анализа проблемы существования рукописи «Житие Антония», интерес исследования которой обусловлен эволюционным переходом феномена святости в Киевской Руси и установлением первых опорных базисов парадигмы святости в древнерусской литературе, сведены к дилемме.

Ключевые слова: агиографическая литература, житие, святой, образ, канон, Феодосий Печерский, Антоний Печерский, князь Святослав, князь Изяслав, Печерский монастырь, концепт.

Сьогодні українська література переживає перехідну епоху, коли ідеали і духовні сенси значно змінюються в бік утилітарності та прагматичності, розмивається їхній смисловий зміст, все більшого значення набуває ідея загальної рівності всіх цінностей між собою. Феномен концепту святості та його сутність у різних аспектах намагалися дослідити багато вчених, але їхні досягнення зводилися лише до різноманітної кореляції структурних елементів. Важливе досягнення в розкритті цієї концептуальної невизначеності належить давньоруському патристичному досвіду та християнській екзегезі. Тут доцільно згадати слова М.Г. Жулинського: «Українська культура має орієнтуватися і на минуле, аби підняти з глибини традицій унікальний культурний капітал, і на майбутнє – з тим, щоб мобільно і гідно інтегруватися у глобальну культуру» [3, с. 36]. Тому прикладами стійких цінностей, які дозволяють зорієнтуватися в сучасних етичних оцінках та втілюють вищу моральність суспільства, є життя святих нашого народу, зокрема вже усталений тандем Антонія та Феодосія Печерських, засновників Печерської обителі.

Значний внесок у дослідження парадигми святості в давньоруську літературу зробили такі видатні вітчизняні та іноземні вчені, як Д.І. Абрамович [1], В.С. Горський [2], І.В. Жиленко [4; 5], Р. Піккіо, О.М. Сліпушко [7; 8], Д.С. Лихачов [6], В.М. Топоров [9], О.М. Ужанков, Г.П. Федотов, Д.І. Чижевський [11] та інші.

Незважаючи на попередні дослідження феноменів образу святості цих святих у давній українській літературі, низка напрямів дослідження досі викликає значний науковий інтерес, пов'язаний з буттям і переосмисленням в різних складових давньоруської літератури релігійних концептів святості і гріховності, здійснюючи дескрипцію концептів у рамках колективного святоміфомислення та індивідуальної святоміфотворчості. У таких концептуальних системах давньої української літератури образ святості має аксіологічне значення та включає в себе такі конотації, як мученики, страстотерпці, святі – носії високих моральних якостей (мовчальники, пісники, затвірники). Крім того, в давньоруській літературі склалося різноманітне уявлення про феномен святості, що відображає не тільки канонічні погляди, але й ідеї народної свідомості, звернені до своїх найбільш шанованих святих. Тому дослідження образів-концептів святості Антонія та Феодосія в давній українській літературі є темою актуальною.

Феодосій був другим святим офіційно канонізованим церквою і першим преподобним на Русі. До нас дійшло його житіє, написане Нестором через 14 років після смерті святого, в 1074 р. У 1108 р. Святополк Ізяславович вписує його ім'я в загальнооруський синодик, і з того часу Феодосія почитають на загальноцерковному рівні. Описуючи житіє цього святого, Нестор показує новохрещеному народу ідеал християнства, що полягає в милостині, працелюбстві та молитві.

І.В. Жиленко в серії антологій «Печерська агіографія» зібрала найвизначніші редакції Житія прп. Феодосія Печерського: список Житія прп. Феодосія, датований XII–XIII ст. (пам'ятка зберігається у Відділі рукописів Державного історичного музею у Москві (Успенський збірник, 1977, 4); проложні та інші короткі житія прп. Феодосія; тексти житія Феодосія Печерського, що містяться в різних редакціях «Патерика»: XIII–XV ст., XVII ст., Paterikon Сильвестра Косова (вид. 1635 р.), адаптований до розмовної української мови XVII ст., редакція Патерика Печерського архімандрит Києво-Печерського Йосифа Тризни, друкованого Патерика у редакції 1661 р. [4].

Зміст «Житія преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського» за змістово-смысловим навантаженням легко поділяється на три частини.

У першій частині детально та з великим талантом описується дитинство святого, драматичні обставини, що склалися перед його приходом у монастир до преподобного Антонія Печерського. Так, у 13 років Феодосій залишається без батька. Драматично зображується в першій частині боротьба духовного та матеріального, що втілюється в протистоянні матері та дитини, що мали місце в житті святого. При цьому мати, будучи сильною тілом як «муж», з низьким голосом, втілює матеріальне начало. Духовним началом є подвиги отрока. Мати старається прищепити сину любов до розкоші та докоряє Феодосію за те, що, будучи боярським сином, отрок не наряджається у світлу одягу. Дізнавшись, що в церкві нечасто служба, бо нікому пекти просфори, чотирнадцятилітній юнак береться за цю нелегку справу: сам пече хлібці, а частину продає, щоб купити борошна на наступні. Нестор зауважує, що цією справою Феодосій займався 12 років. Мати та сусіди знову йому дорікали, доки юнак не здивував їх мудрою відповіддю, що він випікає тіло Господнє, процитувавши слова із Євангелія. Боротьба юнака зі світом продовжується. Так, градоначальник тричі дарує Феодосію дорогу одягу, але він віддає її бідним. І в майбутньому Феодосій буде наставляти братію, щоб не турбувалися про їжу та одягу.

У другій частині йдеться про життя Феодосія в монастирі та смерть праведника. При цьому єдиною точною датою залишається дата смерті святого – 1074 р., інша хронологія нам невідома, як невідоме його світське ім'я. Хоча Нестор і пише про те, що на восьмий день священник назвав дитину іменем Феодосій, швидше за все, намагаючись ретроспективно пояснити ім'я святого за агіографічною традицією. Ще юнаком Феодосій приходить у Київ з метою залишитися в одному із монастирів, але всюди дивляться на його одягу та відмовляють йому. Так, Феодосій приходить у печеру до преподобного Антонія. В Антонія не було священного сану, тому він благословляє Никона постригти юнака в монахи.

У третій частині розповідається про духовні подвиги святого. Феодосій тайно носить власняницю, довгу та грубу сорочку з жорсткої шерсті, що постійно колеться та нагадує монаху про терпіння і смирення. Ставши ігуменом, Феодосій не користується своїм становищем та працює нарівні з іншими монахами, показуючи їм приклад працелюбства. Ніхто не бачив, щоб Феодосій спав: «по вся дни не даде рукама своима, ни ногама покоя» [4, с. 188].

Можемо провести аналогії часового виміру канонізацій: Феодосій був канонізований раніше засновника Києво-Печерського монастиря – Антонія, як і Борис та Гліб випередили в прославленні святих Ольгу і Володимира. Взагалі невідомо, чи існувало життя преподобного Антонія. І на це, мабуть, були причини: він жив один у печері до смерті. Життя Антонія у всій його повноті до нас не дійшло, але воно беззаперечно було, про що свідчать послання Симона і Полікарпа: «сам чель еси въ житии святого Антония...» [1, с. 102]. «В житіи же святого Антонія вся житія их вписана суть, аще и въкратць речена» [1, с. 96]. В житті Антонія, по словам ширшої редакції Полікарпових повістей, були короткі записки про цілий ряд подвижників, і поволі деякі з них перероблялися в заокруглені повісті, за допомогою усної традиції і тих загальних місць і моральних прикладів, які давали печерським книжникам прологи і патерики [11, с. 161]. Полікарп у «Посланні до Акендіна» дивується, що життя преподобного Антонія «премольчано быша», тому є версія, що його написав сподвижник Антонія Никон, віддалений в Тмутараканський монастир. Затінення постаті Антонія академік В.М. Топоров пояснює політичними факторами [9, с. 757]. Феодосій і князь Ізяслав були прихильними один до одного, та навіть коли князь був відсторонений від престолу – він став у ризиковані відносини з новим князем Святославом. Іншого характеру були стосунки між Антонієм та Ізяславом. Деякі дослідники причиною конфлікту Антонія та Ізяслава вважають боротьбу візантизму із західними впливами. Саме в цей час (1054 р.) відбувся церковний розкол, а Ізяслав мав зв'язки із Заходом та Римом. Антоній, на відміну від Феодосія, був строгим «візантистом», хоча й Феодосій писав князю Ізяславу «Послання про латинян». Коли Ізяслав повертається в Київ, Антоній змушений переховуватися в Святослава. Саме цим фактом пояснюється заснування преподобним печерного монастиря на Болдиних горах у Чернігові. Швидше за все, втрачений ще в давньоруський період древній текст Життя Антонія Печерського прояснював причини, через які Антоній змушений був оселитися в Чернігові. В такій ситуації Антонію важко було облаштувати монастир, і тому виставляє на перший план Феодосія, при цьому також керуючись і його особистими якостями. Братію Києво-Печерського монастиря Антоній залишив під опіку ігумену Варлааму.

Пройшовши духовну школу в Афонських монастирях, преподобний Антоній за короткий період збирає навколо себе нових ченців. Антоній більше любив усамітнений, тихий спосіб життя, відомий тільки Богові, що стало одним із факторів численності білих плям у його біографії. Одинокі подвиги Антонія не привертали уваги. Хоч і помер на рік-два раніше за Феодосія, але Феодосія вже шанував весь Київ і Південна Русь. Деякі дослідники, зокрема Г.П. Федотов, пояснюють цю невідомість забуттям та пізньою канонізацією святого, проте І. Жиленко заперечує пізню канонізацію святого Антонія та стверджує, що вже за княжої доби прп. Антоній мав два незалежних одне від одного Життя – давнє поширене і коротке проложне (в основі останнього лежав літописний текст, чи, можливо, Житіє і літопис спирається на спільний матеріал) [5, с. 18]. Преподобні Антоній і Феодосій виділилися в тандем як засновники Лаври не пізніше XII ст. Найбільш ранній відомий текст короткого Життя прп. Антонія поміщений у поширеній редакції Простого прологу [5, с. 35]. Саме оригінальний текст житія прп. Антонія, швидше за все, зник після 1240 р., у часи монголо-татарських навал. Як і повний варіант житія преподобного Антонія, мощі святого теж приховані під спудом лаврських підземель.

Але все-таки короткі редакції поновлення життя преподобного Антонія та літописні статті про життєвий шлях святого зібрала, проаналізувала та опублікувала у II томі антології «Печерська агіографія» І.В. Жиленко [5]. У книзі розміщено такі репринтні копії текстів: Житіє з Простого прологу; Житіє прп. Антонія зі Стишного прологу; Житіє прп. Антонія зі збірника 1572 р.; Житіє прп. Антонія з Анфологіона 1619 р.; Житіє прп. Антонія з рукописного Прологу початку XIX ст.; Житіє прп. Антонія з Патерикона 1635 р.; Житіє прп. Антонія з Патерика Йосифа Тризни; тексти про прп. Антонія з Патерика 1661 р.

Усі зміни в житті святих відбуваються згідно з Божим промислом. Так, після повернення з Афону в Київ, преподобний Антоній поселяється у печері, яку викопав монах Іларіон, що пізніше став першим митрополитом Київським із Русичів та автором знаменитого «Слова про закон і благодать». Із цієї печерки виростає великий монастир, з якого в майбутньому му вийде чимала кількість єпископів та митрополитів.

У Києво-Печерському патерику спостерігається тенденція об'єднання Антонія та Феодосія в тандем як засновників обителі. Так, зустрічаємо тут: «и азъ вамъ дамъ милость в

будушем вѣць строителю сею ради Антония и Феодосия [1, с. 11] ... и ту абие здравъ бысть молитвами Святую отцю нашею Антония и Феодосия [1, с. 11], ...молитвъ ради Антония и Феодосия... [1, с. 109] [...] да почетъ святых отецъ наших Антония и Феодосия, начальника Руским мнихом» [1, с. 112]. Але випадків, коли два святі присутні в одному епізоді, мало. У житті знаходимо: «великий Антоний почитаем всѣми... К нему ж и Феодосии пришед и пострижеса» [1, с. 17].

Нестор був пострижений у ченці за часів ігумена Стефана, наступника Феодосія, тому із свіжих переказів про Феодосія передає справжні відомості про життя святого. Житіє преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського Нестора з'являється у літературі Зрілого Середньовіччя як новий і цілком завершений тип оповіді [8, с. 125]. Нестор звертається до виписок із грецької агіографії. Лише в нечастих випадках можна припустити перекручений вплив літературних джерел. Серед іноземних джерел, які мали вплив на працю Нестора – «Житія» палестинських святих Єфимія і Сави Освяченого. На цей час палестинський ідеал святості був близьким до релігійного життя Русі. Древні єгипетські та палестинські патерики були наявні на Русі в перекладах.

Із «Житія преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського» ми дізнаємось, що святий народився в місті Васильків під Києвом, виріс у Курську, а в 13 років залишився без батька. Таким чином, твір Нестора містить реальні біографічні відомості із життя святого, на відміну від візантійської агіографії. Але і сам Феодосій Печерський нерідко не відповідає усталеному образу візантійської святості. Він досить сміливо втручається в політику. Так, незадовго до смерті Феодосія київський князь Святослав незаконно вигнав свого старшого брата Ізяслава. Святий неодноразово просив повернути Ізяслава, і Святослав наче прислухається до його думки, але розповідь на цьому обривається. За цим уривком можна судити про позицію Феодосія, що християнських ідеалів повинна дотримуватись і політика. Феодосій впливав на політику князя повчаннями, схиляючи можновладців і простих людей до праведного життя.

Ще одна риса, відмінна від візантійського ідеалу святого, – активна соціальна позиція. Але коли мова йшла про православну віру – був абсолютно непоступливим. Житіє повідомляє про те, що ігумен по ночах таємно ходив сперечатися за віру з юдеями.

Реальне життя Феодосія точно співвіднесено з історичним часом: «Умріт же отец наш Феодосій в лѣто 6 и 582, мѣсяца маия вѣ 3, вѣ суботу, якоже прорече самъ в сиявѣшю сълньцю» [1, с. 64]. Наведена також інша абсолютна дата переселення із печер на нове місце над землею: «тогда переселися от пещеры с братиею на мѣсто то вѣ лѣто 6570» [1, с. 37]. То не хаотичний час, не час бездіяльності, а час творчості, духовного зростання.

Простір, як і час, в Житті Феодосія співвіднесений з історією рідної землі. Головний простір тексту – Печерський монастир, Київські гори, які, будучи монахом, святий уже ніколи не покидає. У Житті присутня просторова обмеженість, але їй протиставляється глибина та сила духу. Саме святий своєю присутністю освячує час і місце та сподвижників, що присвятили себе, як і він, служінню Богу. Так створюється особливе середовище святості, до якого причетні і простір, і час, і люди [9, с. 647].

О.М. Сліпушко зауважує, що в «Житті преподобного отця нашого Феодосія» Нестора образ святого характеризується в епізодах трьох типів. Перший – характеристика Феодосія як ченця і служителя Богу, другий – у його ставленні до мирського життя, третій – чудеса Феодосія [7, с. 172].

Г. Федотов у своїй праці «Святі древньої Русі» пише, що хоч і преподобний Феодосій перейняв для організації чернечого життя студійський устав у Константинополя, але все-таки руські монахи вчилися у палестинців, які скромніші, розсудливіші, аскетичний ідеал гуманніший [10, с. 43].

Феодосій був призначений до святості спочатку. З дитинства він віддається Богу, святості. Наслідкування Христа було основним принципом життя Феодосія. Феодосій заморює своє тіло, таємно носить волосяницю, прикриваючи одягом, спить сидячи, «не возливає воду на тіло», таким чином борючись із тілесними спокусами, щоб не допустити гріховного падіння. Адже святість – це безгрішний стан. Крім цього, працює не покладаючи рук: ночами меле жито для всієї братії, а ставши ігуменом, сам рубає дрова та носить воду, що вказує на його смирення. На Великий піст преподобний віддаляється з мо-

настиря в печеру для молитви, де на самотнього молодого аскета нападають біси, яких він перемагає. Мовчазливість і тілесні подвиги він зменшує ради братського життя. Майже на кожній сторінці Нестор згадує про смирення та покору, простоту одягу Феодосія. Був випадок, коли візник князя заставив святого злізти з карети та сісти на коня верхи, прийнявши його за одного з убогих.

Преподобний Феодосій не творить за життя чудес, лише іноді рятує монастир від голоду своїми молитвами. Коли економ уже зневірився зготувати обід чи знайти вино для літургії, молитвами Феодосія якийсь добродій привозить в монастир вози хліба та вино. Цим Феодосій показує, що не потрібно переживати про завтрашній день. Монастир здобуває чималий вплив на вищі кола київського суспільства, на князя Ізяслава. Феодосій виступає перед ними як захисник скривджених. Святий відзначався м'якістю у ставленні до ченців та світу. Останнє Феодосій віддає бідним, злодіїв, які пробували пограбувати монастир, відпускає на волю, біля монастиря будується будинок для жебраків, сліпих, кривих та хворих. Кожну суботу Феодосій посилає в місто віз хліба для полонених в тюрми. Саме соціальна позиція святого – це ще одна із рис, що не була притаманною образам візантійських святих.

Відзначився Феодосій також справедливістю, коли Святослав та Всеволод вигнали старшого брата Ізяслава із Києва, преподобний пише листи, в яких порівнює Святослава з Каїном. У Печерському монастирі, як і раніше, моляться за князя Ізяслава. Феодосій навіть готовий постраждати за правду. Але нові князі утримуються від нападу на монастир, боячись Божого гніву.

3 травня 1074 р. князь Святослав побачив над монастирем вогняний стовп і зрозумів, що то помер Феодосій. Часто, щоб наголосити на важливості повідомлення, літописець Нестор вдається до протиставлень: хоч тілом Феодосій і розлучився з нами, але духом він завжди з нами, шанували Феодосія не за почесну одіж, світле вбрання чи багатство, а за чисте життя, світлу душу та щедрі повчання. Як і у всіх агіографічних пам'ятках у «Житті преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського» Нестора обов'язково мають місце розповіді про чуда, що пов'язані із святим. Без чуда немає опису святості.

У складі писемних пам'яток до нас дійшли чотири проповіді преподобного Феодосія: «Послання прп. Феодосія Печерського про латинян»; «Запитання князя Ізяслава»; «Повчання прп. Феодосія та прп. Никона на Велику Чотиридесятницю»; «Повчання келарю». Зокрема можемо сказати, що «Посланням про латинян», причиною написання якого став розкол церкви 1054 р. та загострення взаємин між людьми різних віросповідань, Феодосій заклав початки полемічної літератури.

Образ життєвого шляху Феодосія укладається в рамки житійного жанру, на відміну від опису життя братів-мучеників, де чергується поетика плачу з житієм, останні епізоди життя з життєписом. Але жанр агіографії в інтерпретації руського книжника відрізняється від канонічної візантійської агіографії. Це ще раз підтверджує те, що руська література не копіювала візантійські жанри, а переосмислювала їх, адаптувала до власної книжної традиції [8, с. 126]. У риторичному вступі «грѣшньий Нестер», просить благословення Божого на написання житія і разом з тим дякує Богу, що удостоїв його «грубого і неразумічного», тобто недосконалого, писати про святих. І разом з тим висловлює мету своєї праці: щоб читачі житія святого зміцнилися у вірі і справдилися гордості за свій народ, що в нашій країні народилися такі святі.

Отже, дослідивши концепти парадигми святості через образи Антонія та Феодосія в агіографічних творах давньої української літератури, можна зробити такий висновок: дескрипція концептів затінення феномену святості Антонія, на відміну від дескрипції концепції святості Феодосія Печерського, полягає в політичних та історичних чинниках та була досліджена на основі діахронного підходу в площині православної екзегези. Феодосій був активним як у монастирських, так і в державних справах. Шлях святого – це шлях наслідуванню Христа.

Крім того, проведені в роботі дослідження проблеми існування рукопису «Житіє Антонія» на основі хибної дихотомії та порівняльно-зіставного аналізу зводиться до дилеми.

Список використаних джерел

1. Абрамович Д. Києво-Печерський Патерик / Д. Абрамович. – Київ: Час, 1991. – 278 с.
2. Горський В.С. Святі Київської Русі / В.С. Горський. – К.: Абрис, 1994. – 173 с.
3. Жулинський М.Г. Духовна прага по втраченій батьківщині / М.Г. Жулинський. – К.: Академія, 2002. – 65 с.
4. Жиленко І.В. Преподобний Феодосій Печерський. Джерела і матеріали / І.В. Жиленко. – К.: Фенікс, 2015. – 744 с.
5. Жиленко І.В. Преподобний Антоній Печерський. Джерела і матеріали / І.В. Жиленко. – К.: Фенікс, 2015. – 504 с.
6. Лихачев Д.С. Человек в литературе Древней Руси / Д.С. Лихачев. – М.: Наука, 2006. – 202 с.
7. Сліпушко О.М. Еволюція та функціонування літературних образів у книжності Києворуської держави (XI – перша половина XIII ст.) / О.М. Сліпушко. – К.: Аконіт, 2009. – 415 с.
8. Сліпушко О.М. Образи святих в агіографічній спадщині Нестора / О.М. Сліпушко // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2009. – Вип. 14. – С. 123–127.
9. Топоров В.Н. Святость и святыя в русской духовной культуре. Т. I. Первый век христианства на Руси / В.Н. Топоров. – М.: Гнозис; Языки русской культуры, 1995. – 870 с.
10. Федотов Г.И. Святыя древней Руси / Г.И. Федотов. – М.: Московский рабочий, 1991. – 276 с.
11. Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Д.І. Чижевський. – Тернопіль: Презент, за участю ТОВ «Феміна», 1994. – 480 с.

PHENOMENON OF SANCTITY FEODOSIY'S AND ANTONIY'S IMAGE IN THE KYIV RUS LITERATURE

Olga Z. Zinchenko, Kyiv International University (Ukraine). E-mail: fare.felice@i.ua
DOI: 10.32342/2523-4463-2018-2-16-15

Key words: *hagiographic literature, hagiography, holy, image, canon, Feodosiy Pechersky, Antoniyy Pechersky, Prince Svyatoslav, Prince Izyaslav, Pechersky Monastery, concept.*

In this paper, based on diachronic approach in the plane of the Orthodox exegesis, descriptions of concepts shading phenomenon holiness Anthony unlike the descriptions of the concept of holiness Feodosiy Pechersky was investigated for the first time.

In addition, based on the false dichotomy of contrastive and comparative analysis, problems of the existence of the manuscript «The Life of Antony» whose research interest due to the evolutionary transition of holiness phenomenon in Kyiv Rus and to the establishment of the first supporting bases holiness paradigm in ancient literature were reduced to the dilemma.

We can make analogies of the time measure of canonization: Feodosiy was canonized before the founder of the Kyiv-Pechersk Monastery – Anthony, as well Boris and Glib were ahead of the glorification of the saints Olga and Volodymyr. Feodosiy was the second holy officially canonized by church and the first reverend in Russ. In general, it is not known whether there was a life of St. Anthony. And for this, apparently, there were reasons: he lived alone in a cave to death. The life of Feodosiy Pechersky came to us, written by Nestor 14 years after the death of the saint in 1074. The lives of the Palestinian Saints Euphemia and Sabbas the Sanctified were among the foreign sources that influenced Nestor's paper. At this time, the Palestinian ideal of holiness was close to the religious life of Russ. Ancient Egyptian and Palestinian Paterikes were available in translations in Russ.

Nestor's work contains real biographical information on the life of the saint, unlike Byzantine hagiography. However, the Feodosiy Pechersky himself often does not correspond to the established image of Byzantine holiness. He very boldly intervenes in politics. Feodosiy and Prince Izyaslav were supportive of each other, but even when the prince was removed from the throne – he began a risky relationship with the new prince Svyatoslav. The relationship between Antony and Izyaslav was of another nature. Some researchers believe that the struggle between Byzantism and Western influences was the cause of Anthony and Izyaslav's conflict. It was at this time (1054 year) that a church schism took place, and Izyaslav had connections with the West and Rome. In contrast to Feodosiy, Anthony was a strict "Byzantist", although Feodosiy also wrote "The Message about the Latins" to Prince Izyaslav. Despite previous studies of the phenomena of the image of the sanctity of these saints in Old Ukrainian literature, a number of research

directions still arouse considerable scientific interest related to being and rethinking religious concepts of holiness and sinfulness in various components of Old Russian literature.

References

1. Abramovich, D. *Kyievo-Pecherskyi Pateryk* [Kyiv Pechersk Paterik]. Kyiv, Chas Publ., 1991, 278 p.
2. Horsky, V.S. *Sviati Kyivskoi Rusi* [Saints of Kievan Rus]. Kyiv, Abris Publ., 1994, 173 p.
3. Zhulinsky, M.G. *Dukhovna spraha po vtrachenii batkivshchyni* [Spiritual thirst of lost Homeland]. Kyiv, Publishing House KM Academy, 2002, 65 p.
4. Zhilenko, I.V. *Prepodobny`j Feodosij Pechers`ky`j. Dzherela i materialy* [St. Feodosiy Pechersky. Sources and materials]. Kyiv, Phoenix Publishing House, 2015, 744 p.
5. Zhilenko, I.V. *Prepodobny`j Antonij Pechers`ky`j. Dzherela i materialy* [St. Antony Pechersky. Sources and materials]. Kyiv, Phoenix Publishing House, 2015, 504 p.
6. Likhachev, D.S. *Chelovek v lyterature Drevnei Rusy* [Man in the literature of Old Rus]. Moscow, Nauka Publ., 2006, 202 p.
7. Slipushko, O.M. *Evoliutsiia ta funktsionuvannia literaturnykh obraziv u knyzhnosti Kyievoruskoj derzhavy (XI – persha polovyna XIII st.)* [Evolution and functioning of literary images in Kyiv Rus State (11th – first half 13th centuries.)]. Kyiv, Aconit, 2009, 415 p.
8. Slipushko, O.M. *Obrazy sviatykh v ahiohrafichnii spadshchyni Nestora* [Images of saints in the Nestor's historiographical heritage]. *Literaturoznavchi obrii. Pratsi molodykh uchenykh* [Literary horizons. The works of young scientists]. Kyiv, Institute of Literature T.G. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine Publ., 2009, vol. 14, pp. 123-127.
9. Toporov, V.N. *Sviatost y sviatye v russkoi dukhovnoi kulture. T. I. Pervij vek khrystyanstva na Rusy* [Holiness and saints in the Russian spiritual culture. Vol. 1. The First Century of Christianity in Rus]. Moscow, Gnosis; Languages of Russian Culture Publ., 1995, 870 p.
10. Fedotov, G.I. *Sviatye drevnei Rusy* [Saints of Old Rus]. Moscow, Moscow Worker Publ., 1991, 276 p.
11. Chizhevsky, D.I. *Istoriia ukrainskoi literatury (vid pochatkiv do doby realizmu)* [History of Ukrainian literature (from the beginning to the time of Realism)]. Ternopil, MPP "Present", with the participation of "Femina" Ltd. Publ., 1994, 480 p.

Одержано 21.09.2018.